

МЕХМЕТ ІНБАШИ*. ПРО НАУКОВЕ ЗАСІДАННЯ СТОСОВНО ДИСЕРТАЦІЇ ФЕРГАДА ТУРАНЛИ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО ЗВАННЯ ПРОФЕСОРА (СТУПЕНЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК) // Євразійська Академія Наук, Науковий журнал «Соціальні науки». Клостернойбург (Австрія), 2018 р. Том 18. С. 1–6.

* професор, докт. історичних наук, професор факультету філології та гуманітарних наук в Університеті Ерджієс (Erciyes University), Туреччина
E-mail: minbasi@yahoo.com
Copyright © 2018 Мехмет Інбаши

Ця стаття з вільним доступом до неї поширена згідно з ліцензією Євразійської академії наук, яка дозволяє необмежене використання цієї статті та її відтворення будь-якими засобами за умови вказування відповідного посилання на оригінал статті.

Отримавши запрошення від вчених, які спеціалізуються на проведенні наукових досліджень в галузі гуманітарних наук з проблем стосовно Східної Європи, ми були присутні на засіданні з питання присвоєння Фергадові Туранли звання професора (докт. іст. наук), що відбувалося в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка 12-го жовтня місяця 2017 року, у складі восьми чоловік з Університету іла Сакар'я (*Sakarya University*), Університету Еге (*Ege University*), Університету Ерджієс (*Erciyes University*), Університету ім. Мустафи Кемаля (*Mustafa Kemal University*) (іл Хатай) та з Університету Османгазі (*Osmangazi University*). Бути присутніми на зазначеному засіданні та дати йому свою оцінку були також готові вісім науковців з названого вище Київського університету, що спеціалізуються на роботах в галузі історії.

Мене та проф. Юджеля Озтюрка попросили дати свою оцінку книзі «Козацький період в історії України в османських письмових джерелах» (*The Cossack period in Ukraine's history in Ottoman Turkish written sources*), підготовлену Фергадом Туранли з метою отримання звання професора (ступеня докт. наук)¹. Задля цього я дав цій книжці свою оцінку.

Доповідь Фергада Туранли, в якій він репрезентував свою дисертацію про стосунки Туреччини з козацькою Україною, дуже сильно привернула нашу увагу з цілої низки причин. У своєму науковому дослідженні Туранли пояснює козацьке минуле на основі османських джерел з історії Туреччини. Отож наш комітет вирішив посприяти поширенню вказаної роботи Туранли. Далі в цій статті включені текст мого виступу з вищевказаного наукового питання в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка 12 жовтня 2017 року та мій відгук на дисертацію Ф. Туранли про козацтво в історії України, написану її автором на основі матеріалів турецьких письмових джерел османського періоду її історії.

Стаття, яку я представив у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка 12 жовтня 2017 року з вищезгаданого питання:

“При аналізуванні наукових робіт штатного професора, кандидата наук пана Фергада Туранли одразу відчувається, що теренами його історичних досліджень є період українського козацтва взагалі, і особливо Запорозького козацтва. Дисертаційна робота пана Туранли має величезне значення як для прояснення історії України, так і для уточнення історії Османської

¹ Фергад Туранли, *Козацький період в історії України в османських письмових джерелах* (друга половина XVI ст. - перша половина XVIII ст.). – Києво-Могилянська академія, 2016 р.

імперії. Це дослідження є одним з найважливіших етапів розвитку турецько-українських стосунків та спільної історії цих двох країн.

Історична боротьба українських козаків є визначним періодом для майбутнього, позаяк вона відображає історію України у складі всесвітньої історії на сучасних засадах, коли Україна постає перед нами в якості важливого політичного чинника того часу. Упродовж зазначеного періоду козаки прокладали для України шлях до формування національної державності, вільної від будь-якого домінування над нею з боку Росії.

Провідні гетьмани козацтва у своїй протидії російській та польській загрозам намагалися зберігати своє поточне положення шляхом утворення альянсів з урядом Османської імперії. Такі домовленості про союзництво мали місце не лише упродовж часу існування османської імперії, вони існують і наразі у формі плідного турецько-українського співробітництва.

Розглядуване саме зараз наукове дослідження стосується питань про Україну та про Українське козацтво, про що в Туреччині говорять не дуже часто. Мій шановний колега проф., док. Юджель Озтурк (*Prof., Dr. Yucel Ozturk*²) опублікував про козацтво результати свого дуже важливого дослідження. У свій час я сам написав книгу, яка була надрукована під назвою³ «Турки-османи в Україні: облога Кам'янця».

На основі вищезазначеного наукове дослідження пана Фергада Туранли про Українське козацтво має також велике значення. Більш того, це дослідження, виконане на основі і українських джерел, заповнює прогалини в історичних дослідженнях, здійснених у Туреччині.

За умови що зараз кількість наукових досліджень, пов'язаних з Українським козацтвом та історією України, помітно збільшується у Туреччині, робота Ф. Туранли стане гідним внеском до презентації культури та цивілізаційності України всій світовій науковій спільноті. Ось чому обговорювана наразі дисертаційна робота пана Ф. Туранли є важливим зразком того, яким чином мають розвиватися на спільній основі наукові студії з історії двох вищеназваних країн. Я хочу побажати, щоб такого роду зразкова та успішна співпраця між нашими державами, а також взаємно корисне порозуміння між нашими країнами в контексті правдивої оцінки своїх національних історій продовжувалося у все більших масштабах.

Автор вказаної дисертаційної роботи ефективно скористався наданою йому можливістю мати доступ до османських архівів та спрямував дослідження за темою своєї дисертаційної роботи на основі відомостей, наявних в османських літописах. Навіть більше того, під проходження у Туреччині свого закордонного стажування пан Туранли скористався інформацією з надзвичайно великої кількості додаткових турецьких наукових робіт та досліджень, пов'язаних з базовими джерелами для його дисертації. Він завершив повністю наукове дослідження, що є дуже важливим з наукової точки зору, та оригінальним і точно здійсненим з методичної точки зору, власне, якими є і решта статей пана Ф. Туранли, надрукованих цим професійним істориком та науковцем, стосовно використовуваним ним підходів до та методів вивчення поставлених проблем, а також щодо нових відомостей, які він отримав та поширював з метою інформування про них відповідні академічні кола. Пан Туранли дуже ретельно відібрав та глибоко вивчив базові джерела та матеріали, наявні в архівах України та Туреччини, багато з яких до цього часу були невідомі історичному науковому товариству, та спромігся включити чимало абсолютно нової інформації та фактів у свою дисертаційну роботу, що ми обговорюємо тут зараз, або ж у свої інші наукові публікації.

Пан Ф. Туранли опублікував результати своїх оригінальних досліджень з питання історичних османсько-українських відносин як в різних наукових журналах України, так і в академічних виданнях у Туреччині, де висвітлював маловідомі або ж зовсім до поточного часу

² Yucel Ozturk, *Ozu'den Tuna 'ya Kazaklar 1*, Istanbul 2004, 485 p.

³ Mehmet Inbaşı, *Ukrayna 'da Osmanlilar; Kamanige Seferi ve Organizasyonu /1672)*, Istanbul 2004, 368 p.

невідомі аспекти та факти з історії України. В цьому відношенні пан Туранли виявився, власне кажучи, культурним послом від урядів Туреччини та України, тому що зробив великий внесок в забезпечення культурного обміну між відповідно вказаними державами в галузі виявлення ними своїх справжніх національних історій, в такий спосіб особисто додаючи багато до формування відносин між цими двома країнами та поглиблюючи їх ще більше.

Я відчуваю особисту вдячність до Вашого Університету та до пана Фергада Туранли за все зроблене ним, і висловлюю вдячність від імені нашого поважного Комітету. Сподіваюсь, що зовсім незабаром та у значній кількості тут будуть обговорюватися нові наукові дослідження, за своїм рівнем аналогічні дисертаційній роботі пана Ф. Туранли як за своєю новітністю та оригінальністю, так і стосовно їхнього академічного значення.

Автор обговорюваної тут нами дисертації є цінним науковцем, який заслужив на надання йому наукового ступеня Доктор історичних наук».

Оцінка дисертації Ф.Туранли на тему «Козацький період в історії України в турецько-османських писемних джерелах (друга половина XVI ст. – перша чверть XVIII ст.)»

Монографія Фергада Туранли «Козацький період в історії України в турецько-османських письмових джерелах (перша половина XVI ст. – перша чверть XVIII ст.)» загалом є свого роду першим науковим дослідженням. Про це ще буде й ти мова нижче. Однак, по-перше, нам слід наголосити на загальній характеристиці названої роботи. Зазначена монографія є важливою для того, щоб робити посилання на велику кількість архівних документів, літописів тощо, зокрема, стосовно історичного періоду від середини XVI ст. до другої чверті XVIII ст. Посилаючись на джерела, автор одночасно використовує спеціальну методологію аналізу та інтерпретацію матеріалів, наявних в письмових джерелах. В цьому контексті, окрім широкого вивчення джерел відбувається такою неодноразові спроби скористатися вищезазначеними джерелами та застосувати їх в певних галузях.

Після відбирання, систематизації та здійснення текстуального аналізу досліджуваних історичних писемних джерел було проведено комплексне вивчення специфічного характеру, інформаційного потенціалу та місць, згаданих у відповідних турецько-османських писемних документах в якості складової виконання наукових досліджень вищезазначеного періоду історії України на основі вивчення відповідних історичних джерел. Аналіз на основі вивчення писемних джерел був здійснений автором обговорюваної дисертаційної роботи на базі інтерпретування інформації та когнітивної методології беручи до уваги принципи сучасних міждисциплінарних підходів.

Важливою частиною представленого нами наукового дослідження є практичне застосування відповідної методології вивчення тюрсько-османських історичних документів, виконуючи при цьому адекватний переклад наявного тексту та здійснюючи аналіз відповідних джерел. Отримання необхідних відомостей уможливило усвідомлення важливості тюрського фактору в соціально-економічному розвитку України упродовж конкретно визначеного періоду часу.

В результаті текстуального аналізу історичних письмових джерел пан Ф. відповідні політичні кола Високої Порти та Кримського ханату у своїй діяльності щодо Запорозького

Го сподаря зокрема, та Українського народу загалом. Запропонована нашій увазі монографія є першим аналізом історичної та юридичної оцінок досліджених писемних джерел. Ця дисертаційна робота є ґрунтовним вивченням питань, які стосуються причин ухвалення спільно прийнятих рішень державних органів України, Туреччини та Криму, а також їхня фактична реалізація. Метою обговорюваної монографії було проаналізувати юридичні мотиви укладених в той час договорів і угод, а також визначити період чинності відповідних мотивів і причин їхнього виникнення.

По-перше, зазначений турецький фактор мав дуже особливе значення в розвитку поточних соціально-економічних, а також політичних процесів, які мали місце на території України від середини XVI ст., та які мали особливо важливе значення у подальші часи та періоди розвитку нашої країни. Історичні документи, написані тюрсько-османською мовою, і в першу чергу ті, що наразі зберігаються в архівних фондах у формі літописів, історіографічних робіт, картографічні матеріали містять дуже важливі відомості, які, за умови їхнього залучення до наукового дослідження, уможливають, зокрема, отримати більш всебічне розуміння історії української цивілізації часів її козацького періоду. Без вивчення та врахування інформації з вказаних документів, наявних у відповідних фондах, стосовно заторкнутих проблем наукові знання будуть недостатньо повними; з цієї причини в українську історіографію напевно мають бути включені матеріали, наявні в османських архівах.

По-друге, для досягнення мети обговорюваного монографічного наукового дослідження безумовно потребується здійснення наукового вивчення відповідних письмових документів, що зберігаються в архівних фондах Туреччини та стосуються османського періоду історії цієї країни шляхом проведення критичного аналізування письмових документів, написаних тюрсько-османською мовою, та порівняння їхнього змісту з інформацією та відомостями, отриманих в результаті виконання попередніх наукових досліджень.

По-третє, пан Фергад Туранли у своїй монографії привертає нашу увагу до думки про активізацію в ті часи та за тодішніх поточних умов значення чорноморсько-балтійського вектору зовнішньої політики України, що ще раніше відповідно зазначав історик Михайло Грушевський. Цим фактом пояснюється фактична важливість ґрунтового вивчення та осмислення історичного досвіду стосунків, які існували між Україною та причорноморськими державами, а також з країнами, розташованими в нижній частині басейну річки Дунаю, і вплив цих стосунків на історичний розвиток, який відбувався упродовж дослідженого нашим автором періоду, в регіонах південно-східної Європи, Центральної Азії та Кавказу.

В четвертих, обговорювана робота інформує нас про турецько-османські джерела, які стосуються вищезазначеного періоду історії України, та включає традиційні відомості головним чином про тюркські ісламські країни. Осмислення такого роду даних з оглядом при цьому на українські національні є важливою умовою забезпечення правильного та точного підходу до відповідних історичних, а також забезпечення однакового взаємного бачення цього світом і його розуміння.

Отже, така відзначена база для інтелектуального потенціалу має відчутну значимість для культурного розвитку українського та турецького народів, включаючи також і військово-політичне та економічне співробітництво між південними та північними регіонами причорноморського басейну. Таким чином, з оглядом на вищезазначене, обговорюване наукове дослідження є вдалою демонстрацією подій, що відбувалися упродовж 175 років історії України.

Названа робота пана Фергада Туранли є науковим дослідженням, здійсненим вперше в галузі вивчення джерел, написаних українською та турецько-османською мовами, які охоплюють хронологічно у цілому період від середини XVI ст. до другої чверті XVIII ст. і відтворюють історичні події та явища тогочасного розвитку внутрішньої та зовнішньої політики України, а саме – козацького періоду її історії. Новизна вказаної роботи полягає в застосуванні її автором нової особисто розробленої методології здійснення наукового вивчення письмових історичних джерел.

Саме на основі цієї методологічної концепції наш автор пояснює існуюче різноманіття підходів до вивчення джерел, особливості відповідних підходів, а також правила виокремлення та тлумачення матеріалів, які містяться у відповідних джерелах, а все разом є по суті запровадженням нового способу наукового вивчення історичних джерел, пов'язаних з розвитком тюркології в Україні. Загалом, наш автор запровадив нову методологію виконання наукового дослідження турецько-османських писемних джерел та розвинув її, додавши врахування при цьому різних наукових традицій, які спряють поглибленню зв'язків між інтелектуальними людьми та їхньому поєднанню з метою виконання ними спільних наукових досліджень. Варто зауважити, що автор обговорюваної монографії сформулював і обґрунтував основні принципи своєї методології, які дозволяють визначати базові характеристики проблем стосовно виконання вивчення інформації, яка міститься у вищезазначених джерелах про державництво України та про її стосунки із своїми країнами-сусідами упродовж Нового періоду. Етимологія та пояснення відповідним чином вживаних історичних термінів, а також адекватні переклади, зроблені автором обговорюваної монографії, переконливо свідчать про особисту здатність автора виконувати серйозні наукові дослідження.

Автор розглянутої нами роботи є науковцем, який застосував свою власну методологію виконання історичних досліджень з врахуванням свого досвіду наукової роботи, та хто наголосив на важливості брати до уваги впливи базових історичних факторів на характер розвитку відповідних поточних історичних процесів, зокрема враховувати стосунки між Українською козацькою державою та Високою Портою упродовж періоду від середини XVI ст. до другої чверті XVIII ст. Все зазначене стало основою для об'єктивного висвітлення історичних подій, які також до певної міри вплинули на подальшу історичну долю усієї України.

Ми вважаємо за доцільне продовжувати виконання подальших наукових досліджень проблем, які стосуються теми дисертаційної роботи пана Фергада Туранли, з метою розширення хронологічних меж відповідних наукових досліджень.

Висновки

Наукова робота пана Фергада Туранли «Козацький період в історії України в письмових джерелах османською мовою (друга половина XVI ст. – перша чверть XVIII ст.), що є дисертацією на отримання наукового ступеня Доктора історичних наук, спеціальність 07.00.06 — Історіографія та джерелознавство, оригінальним науковим дослідженням. Ми засвідчуємо, що переконливий відкритий захист вищевказаної дисертації відбувся на засіданні Спеціалізованої Вченої ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Після тривалого та серйозного обговорення, а також на основі закритого голосування Спеціалізована Вчена рада ухвалила рішення присвоїти парну Фергаду Туранли вчений ступінь Доктора історичних наук. Цей факт свідчить про те, що зазначене дисертаційне дослідження було виконано його автором на високому професійному та академічному рівнях. Ми гадаємо, що вказана подія стане відчутним внеском в наукове співробітництво між Туреччиною та Україною.

